

Samtal om förutsättningarna för enhet i mångfald inom Svenska kyrkan.

Bakgrund

Vid 2001 års kyrkomöte förelåg en motion av Yngve Kalin kring minoriteternas fortsatta ställning i Svenska kyrkan (2001:9) och motionären skrev bl.a.:

”Genom att avvisa stora grupper av människor som utifrån olika fromhetstraditioner med olika teologisk bakgrund och förankring likväl förenas i sin tveksamhet över ämbetsreformen, stöter Svenska kyrkan bort många av sina mest hängivna och trogna medlemmar och tvingar ut dem i kylan. Därtill kommer den inte obetydliga gruppen av människor inom kyrkan, som är övertygad om ämbetsreformens riktighet men som vägrar att acceptera den officiella kyrkans metoder att lösa teologiska frågor. Genom att sätta en och samma etikett på allt motstånd och all tveksamhet har Svenska kyrkan ställt sig i en position som väcker stor förvåning, inte minst i ekumeniska kretsar utomlands.”

I motionen hemställs att Kyrkomötet beslutar

att ge Kyrkostyrelsen i uppdrag att kalla till överläggningar med minoritetsgrupperna i Svenska kyrkan för att finna en framkomlig väg att hantera teologiska åsiktsskillnader och ge handlingsutrymme för dessa fromhetsriktningar så att de också i fortsättningen kan verka i Svenska kyrkan, och

att begära att Kyrkostyrelsen inkommer med förslag till ändringar i kyrkoordningen som uttrycker detta förhållningssätt.

Läronämnden skriver följande i sitt yttrande över motionen:

”Till läronämnden har för yttrande överlämnats KMot 2001:9 om minoriteternas fortsatta ställning i kyrkan. Läronämnden, som bejakar vikten av öppen och kontinuerlig dialog, vill i sammanhanget hänvisa till sitt yttrande Ln 1996:14:

Kyrkans synliga enhet är en kallelse för den ekumeniska rörelsen men även ett ursprungligt och konstitutivt uppdrag för varje kyrka och församling. Samtalen om kyrkosyn och enhet behöver därför hållas levande. Svenska kyrkan måste som öppen folkkyrka eftersträva enhet i mångfalden och ge uttryck åt denna enhet i gudstjänsten.

Läronämnden understryker också det ansvar som varje biskop påtagit sig att i det egna stiftet föra kontinuerliga samtal kring dessa frågor.

Slutligen vill Läronämnden också lyfta fram och bejaka det som uttrycks i *Charta Oecumenica – Guidelines for the Growing Cooperation among the Churches in Europe* (Strasbourg, 22 april 2001):

”We commit ourselves – in the event of controversies, particularly when divisions threaten in questions of faith and ethics, to seek dialogue and discuss the issues together in the light of the Gospel.”

(Vi förpliktar oss till, att vid kontroverser, särskilt när splittring hotar i frågor om tro och etik, söka dialog och samtala om frågorna tillsammans i evangeliets ljus.)

Dokumentet uttrycker en ekumenisk förpliktelse som vår kyrka gjort till sin i relation till andra kyrkor. Den förpliktelsen bör få råda också i våra inomkyrkliga relationer.”

Ekumenikutskottet underströk Läronämndens markering av samtalets nödvändighet och framhöll också att de erfarenheter som vunnits i ekumeniska samtal och samverkan med andra kyrkor, med vilka vi lever i ekumeniska dialoger eller kyrkogemenskap, kan vara till hjälp i de fortsatta samtalen. Särskilt betonade utskottet vikten av att skapa mötesplatser för att bygga förtroende genom personliga möten och samtal.

Vidare skriver de:

”Utskottet kunde inte se att det fanns anledning till officiella överläggningar, snarare handlar det om förtroendefulla personliga samtal och mötesplatser. Det krävs fantasi för att finna nya modeller, som inte är bundna i traditionella organisationsstrukturer, utan snarare är nätverk och samtalsfora för utbyte av erfarenheter mellan olika traditioner inom Svenska kyrkan. På samma sätt som vad gäller Svenska kyrkans arbete inom den ekumeniska rörelsen är målet en enhet i försonad mångfald, även inom den Svenska kyrkan. Utskottet vill finna andra vägar än formella överläggningar, snarare samtalsfora för att bryta ned polarisering och skapa ömsesidig förståelse. Utskottet instämmer i Läronämndens uttryck att liksom det är en ”ekumenisk förpliktelse” i relation till andra kyrkor att då splittring hotar ”söka dialog och samtala om frågorna tillsammans i evangeliets ljus” (Charta Oecumenica), denna förpliktelse bör få råda också i våra inomkyrkliga relationer. En sådan dialog utgår från respekten för varandras ärliga vilja att leva tillsammans i samma kyrka. En dialog innebär alltid ett ömsesidigt lyssnande och en beredskap att själv förändras.”

Kyrkomötet gick sedan på utskottets linje och beslöt att avslå motionen 2001:9, men att samtidigt ge Kyrkostyrelsen i uppdrag ”att, på det sätt Kyrkostyrelsen finner bäst, ta initiativ till samtal, som ett led i arbetet på fördjupad delaktighet.”

I januari 2002 samtalade Kyrkostyrelse och biskopsmöte om det givna uppdraget och om möjliga vägar framåt, men inga konkreta beslut fattades vid det tillfället. I juni månad kom så brev till såväl Kyrkostyrelsen som till 12 av de 14 biskoparna. Breven hade formulerats inom ramen för ett stort möte i Falköping och hade drygt 30 undertecknare, däribland biskop emeritus Bertil Gärtner. I det brev som ställs till Kyrkostyrelsen frågar undertecknarna vad styrelsen är beredd att göra för att ”värna minoriteternas möjligheter att tjäna i kyrkan” och i brevet till biskoparna efterfrågas ”besked av dig som biskop” om ”du aktivt vill arbeta för att behörighetsreglerna för prästvigning ändras så att också den som inte fullt ut kan samverka med kvinnliga präster kan bli präst i Svenska kyrkan.”

Kyrkostyrelsens svar, undertecknat av ärkebiskop KG Hammar och generalsekreterare Leni Björklund, markerar starkt den ordning som gäller, men öppnar också för fortsatta samtal. I brevet sägs bl. a.:

”I svenska kyrkan är prästämbetet öppet för såväl kvinnor som män. Detta är en del av vår kyrkas identitet och det är inte aktuellt att ta något initiativ för att förändra denna ordning. Att vi har kvinnor i vigningstjänsten som präst är en tillgång för vår kyrka och svenska kyrkan känner glädje över detta i det internationella samarbetet och i mötena med andra kyrkor. Den som vill bli präst i Svenska kyrkan måste vara införstådd med den ordning som gäller.

(...)

Kyrkostyrelsen har ett uppdrag från 2001 års kyrkomöte att ta initiativ till samtal med företrädare för olika inomkyrkliga minoriteter, som ett led i arbetet på fördjupad delaktighet. Kyrkostyrelsen har haft en första överläggning med biskoparna om detta uppdrag. Det finns

också informella dialoger som pågår på många håll. Det är en viktig uppgift för Kyrkostyrelsen att få en bild av detta arbete och ta del av erfarenheterna därifrån.”

Mot denna bakgrund inbjuder så Kyrkostyrelsen till fortsatt dialog:

”Det ligger i sakens natur att om en dialog öppnas så kan det inte från någondera sidan i förväg föreskrivas vad dialogen skall resultera i. Vi tror dock att vi är eniga om en viktig utgångspunkt, nämligen att samtalen sker för församlingarnas skull och för de människor som i församlingens gemenskap söker Gud.

Sedan måste dialogen få vara en öppen process. Vi välkomnar er i en sådan.”

Biskopsmötet avgav ett gemensamt svar där de bl. a. skriver:

”I brevet frågas om vi, som enskilda biskopar, är beredda att arbeta aktivt för att behörighetsreglerna ändras. Som frågan är formulerad är vårt gemensamma svar nekande. Vi vill i sammanhanget framhålla att det ännu inte finns något ställningstagande från de grupperingar som inte accepterar ordningen med kvinnor som präster till grundfrågan om dessa prästers vigning och sakramentsförvaltning är giltig. I olika sammanhang har skilda uppfattningar redovisats. I de samtal som Kyrkostyrelsen inbjuder till tar vi för givet att denna grundfråga kommer upp.”

De båda breven besvarades den 24 september av biskop em Bertil Gärtner. Som representant för dem som varit samlade i Falköping tackar han för ett positivt svar. Vidare skriver han bl.a.:

”Samlingen i Falköping bestod av personer från olika andliga traditioner inom Svenska kyrkan som känner sig som icke accepterade av den officiella kyrkan både på riksplanet och här och var på det lokala planet på grund av behörighetsreglerna. Detta trots att det finns stor kärlek till den Svenska kyrkan i dessa stora grupper. Det känns smärtsamt att dugliga och hängivna prästkandidater som har en klar prästkallelse inte tillåts tjäna på något sätt som präster i kyrkan. Det känns därför positivt att Kyrkostyrelsen vill öppna en dialog med representanter för olika fromhetsriktningar i kyrkan. Falköpingsmötena som handlat om dessa andliga rörelers framtid inom vår kyrka har emellertid inte sett de närvarande som delegater för organisationer utan som ledande personer inom rörelserna, gammalkyrkliga, Kyrkliga Förbundet, Kyrklig Samling, Bibeltrogna vänner, laestadianer, högkyrkliga, karismatiker, Synoden, SSB, stiftelser m fl.”

Bertil Gärtner ber också om besked kring hur stor dialoggruppen bör vara och när ett första möte skulle kunna komma till stånd. I ett svarsbrev inbjuder KG Hammar till ”inledande överläggningar om samtalets förutsättningar” och föreslår att sex personer skall mötas. De sex som sedan träffats vid tre tillfällen är Bertil Gärtner, Kjell Petersson, Berit Simonsson, KG Hammar, Carl Axel Aurelius och Kajsa Ahlstrand. Efter den första samtalsomgången var gruppen enig om syftet med fortsatta samtal, nämligen att hitta konstruktiva möjligheter för de olika andliga rörelserna inom Svenska kyrkan att leva tillsammans. Biskop emeritus Bertil Gärtner betonade efter mötet att avsikten inte var att ”förändra ordningen i Svenska kyrkan där både män och kvinnor har tillträde till prästämbetet.” Efter den andra samtalsomgången enades gruppen om en fortsatt samtalsprocess i två faser. Fas ett föreslås ske i form av samtal i 6-8 grupper utspridda i landet. Grupperna skall vara allsidigt sammansatta med företrädare för olika inomkyrkliga strömningar. Grupperna skall samtala utifrån givna frågeställningar

och efter minst ett års samtal i grupperna kan sedan fas två ta vid. Den handlar om att sammanställa konkreta tankar från de genomförda samtalen till ett material som kan bearbetas i Svenska kyrkans församlingar. Gruppen understryker att den planerade samtalen är just samtal, inte förhandlingar mellan grupper utan samtal mellan individer som vill hitta det som är gemensamt och kan uttryckas gemensamt.

Uppgift för samtalen

Svenska kyrkan utgör en mångfald och borde därför komma till uttryck som flerstämmig. Inom vår gemenskap ryms hög- och lågkyrklighet; laestadianer, Evangeliska fosterlandstiftare, Bibeltrogna vänner etc. De etiketter som vi brukar om varandra och om oss själva är många. Vi är många och vi är olika. Det tillhör folkkyrkans villkor i våra dagar att det är så. Mångfalden gäller inte bara olika kyrkliga grupperingar och rörelser utan den finns också i andra avseenden. Somliga är t ex svenskar sedan generationer tillbaka, medan andra är invandrade från när och fjärran. Upplevelsen av att vara i minoritet är mångas. Är mångfalden ett problem eller en tillgång? Är den något som bör stävjas eller främjas? Hur vi än svarar på frågorna kvarstår att mångfalden är ett faktum. Hur skall vi som kyrka kunna handskas med denna mångfald? Ibland spelar det ingen roll om uppfattningarna går isär. Men ibland gäller det frågor där en uppfattning tycks utesluta en annan. Vad kan vi då göra?

En del av problematiken handlar om var vi lägger fokus. Vi kan välja att betona det som skiljer oss åt. I en stor och mångskiftande kyrka som den svenska är det inte svårt att finna sådana särskiljande frågor. Olika grupper och rörelser tenderar i så fall att identifieras med utgångspunkt från hur de avgränsar sig gentemot andra. Men valet kan också bli att fokus läggs på det som förenar, t ex på den gemensamma uppgiften att göra kristen tro känd och bekänd. Skillnaderna kvarstår förvisso, men de blir inte på samma sätt grundläggande för identiteten.

En av utmaningarna i sammanhanget är att finna sådana former för samtal att de präglas av en ömsesidig vilja att mötas i öppen dialog, där deltagarna vinnlägger sig om att lyssna färdigt på varandra. Inom demokratiforskningen talas idag om *deliberativa samtal*. Sådana samtal kännetecknas av att man ger utrymme för skilda synsätt och olika argument. Det förutsätter tolerans och respekt för den andra. Det skall dessutom finnas ett inslag av kollektiv viljebildning, det vill säga en strävan att komma överens eller åtminstone komma fram till temporära överenskommelser. För att sådana samtal skall vara möjliga krävs att inga uppfattningar utesluts på förhand och att inga individer utesluts. Vidare sägs att samtalsprocessen skall regleras av ömsesidighet, offentlighet och ansvarighet.

Om samtalen i grupperna ska präglas av denna deliberativa modell, blir alltså syftet inte främst att nå konsensus. Till en början gäller det att försöka förstå den andra, hur han eller hon tänker, vilka de djupaste bevekelsegrunderna är. För att samtalen i grupperna skall bli fruktbara, måste några förutsättningar uppfyllas. Var och en har rätt att lägga fram sin sak så som han eller hon själv uppfattar den. Men denna rätt betyder inte att mitt sätt att se saken ska bli bestämmande för alla andra i gruppen. Olika uppfattningar får mötas på samma villkor. Alla har *samtalstillträde*, men ingen har *tolkningsföreträde*. Båda dessa utgångspunkter, den negativa, som säger vad vi inte har rätt till, och den positiva, som anger vår rättighet, ställer implicita frågor om makt. Maktfrågan behöver därför alltid belysas och stå under kritisk granskning.

För att samtalen i grupperna ska bli fruktbara, kan det vara lämpligt att börja med att var och en berättar "sin historia", om den bakgrund man har och om det liv man lever i Svenska kyrkan. Genom att man delat erfarenheter av olika slag och från olika skeden i livet med varandra, har ett underlag skapats för huvuduppgiften, samtalet om förutsättningarna för enhet i mångfald inom Svenska kyrkan. I detta samtal kan frågor av följande karaktär tas upp:

- 1) Hur ser mångfalden egentligen ut? Hur vill vi beskriva mångfalden i vår samtalsgrupp? I kyrkan? Var går skiljelinjerna? Vilka konkreta frågor handlar det framförallt om? Vad är det som gör att vi skiljer oss åt i synen på dessa frågor? Vilka är drivkrafterna bakom de olika ståndpunkterna?
- 2) Hur vill vi beskriva enheten i vår samtalsgrupp? Vad menar vi egentligen med "enhet"? Hur kan det vi har gemensamt komma till uttryck? Vad betyder dopet, gudstjänsten, tjänsten för nästan, nattvarden och bönen i detta sammanhang? Vad behöver vi vara överens om i en kyrka? Vilken roll spelar det att vi har en gemensam bekännelse? Vad betyder det att enheten är given, vår splittring till trots?
- 3) Vad ser jag som väsentligt och mindre väsentligt i min egen tradition, i hur tron gestaltas i mitt eget liv? Vilka väsentliga bidrag till helheten skulle kunna komma från min fromhetsriktning? Vad ser jag och uppskattar jag som väsentliga bidrag från andra fromhetsriktningar? Vad är jag främmande för och kritisk till? Varför?
- 4) Hur pass konsekvent kan man vara? Vad är jag beredd att avstå från? För enhetens skull? För andras skull? Vad kan jag inte avstå från? Av vilka skäl?
- 5) Hur ser våra drömmar och visioner för framtiden ut? Vilken är oron? Tänk om var och en oemotsagd fick börja med att beskriva såväl sin "mardröm" som sin "önskedröm"! Regeln om att få tala oemotsagd förbjuder emellertid inte frågor om vilka konsekvenserna blir. Finns det några visioner att enas kring? Hur ser de konkreta idéerna om framtiden ut? Hur lever man med olikheter i andra kyrkor? I våra nordiska grannländer? Inom Borgågemenskapen? Vad kan vi lära oss av det ekumeniska arbetet? Av arbetet för fred och försoning?

Detta är exempel på frågor, som säkerligen kan formuleras annorlunda, kompletteras eller koncentreras i grupperna. Resultatet av samtalen med eventuella förslag för framtiden skall sammanställas och redovisas till Kyrkostyrelsen före 2004 års utgång för vidare beredning inför Kyrkomötet.